

ПРАКТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ОБРАЗУ БІЙЦЯ ЗСУ, ЯКИЙ ФОРМУЄТЬСЯ ГРОМАДЯНСЬКИМ НАСЕЛЕННЯМ УКРАЇНИ

М. О. Єфанов

Запорізький національний університет, prod.efanov@gmail.com

Науковий керівник: кандидатка психологічних наук, доцентка Н. О. Губа

Постановка проблеми. Формування суб'єктивного образу військовослужбовців ЗСУ в сприйнятті громадянського населення України є вкрай актуальним питанням під час збройної агресії росії на територіях України, але з правильним формуванням цих образів можуть виникати суперечливі проблеми. Військовослужбовці виконують свій обов'язок захищаючи свою країну та цивільне населення, але їхній образ в сприйнятті громадянського населення може бути сформований по-різному. Якщо розглядати саме образи, то сприйняття та відтворення спогадів відбуваються саме за допомогою психічних образів, які психіка формує впродовж всього життя людини. (Вундт, 1897). Сприйняття та відтворення присутнє також під час формування образів військових. Територіальне розташування міст України відіграє важливу роль у формуванні сприйняття військовослужбовців ЗСУ. Існують тиллові області, де майже не ведуться активні бойові дії й жителі можуть сприймати військових більш поверхнево та «ідеалізовано», не роблячи великий акцент на проблематиці фронту. Також існують прифронтові області, де можна майже кожен день почути відголос бойових дій або навіть побачити їх наслідки власними очима. У таких областях сприйняття військовослужбовців може бути більш «раціональним», де велика частина жителів відчуває на собі проблеми фронту, спілкується з військовими, надає їм психологічну допомогу, відвозить їжу, робить окопні свічки тощо. Вивчення формування суб'єктивних образів є важливим, оскільки це може сприяти кращій комунікації та взаємодії між військовими та цивільним населенням і навпаки, допомогти подолати стереотипи та упередження, а

також лагідніше адаптувати як військових, так і цивільних до мирного життя після війни, підвищити морально-психологічне забезпечення військовослужбовців тощо (Агаєв, Дикун, Чорний, 2020). Крім того, розуміння формування образів військовослужбовців може бути корисним для визначення ефективних методів комунікації та інформаційної роботи з населенням безпосередньо у місцях, де відбуваються бойові дії. Вивчення формування суб'єктивних образів у цивільного населення має важливе значення не лише для розуміння відносин між військовими та цивільним населенням, а й для вирішення низки важливих проблем, таких як: формування громадянської позиції, підвищення ефективності інформаційної роботи, зміцнення відносин між військовими та цивільним населенням, підвищення якості їх взаємодії тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед дослідників проблему особливостей формування образів було розглянуто у дослідженнях В. Вундта. У працях описаний процес сприйняття та розуміння об'єктів, які оточують людину у повсякденному житті використовуючи теорію елементів сприйняття, та дослідження процесу відтворення образу у свідомості людини. Аналіз морально-психологічного забезпечення бійців ЗСУ був проведений такими авторами, як Н. А. Агаєв, В. Г. Дикун, В. С. Чорний. У праці описані загальні засади морально-психологічного забезпечення у Збройних Силах України.

Мета дослідження: теоретичне та емпіричне дослідження сформованих образів та уявлень громадян про військовослужбовців в умовах війни, аналіз особливостей суб'єктивного формування образів.

Виклад основного матеріалу. З метою детального аналізу сформованих образів громадян та їх можливої різниці відповідно до регіональних відмінностей було проведено емпіричне дослідження шляхом опитування у форматі офлайн-інтерв'ю у прифронтівій та тилівій областях України (з 25.01.2023 по 11.02.2023 року). Вибірка була сформована зі 104 респондентів віком від 15 до 65 років включно.

Під час дослідження було застосовано такі тестові методики, як:

1) Адаптована методика структурованого інтерв'ю на основі методу асоціативної рейтингової шкали (Likert Scale) – це психометричний інструмент, який використовується для вимірювання ставлення людей до різних питань або тверджень (Лайкерт, 1932)

2) «Шкала тривоги Спілбергера-Ханіна» (ситуативна тривожність) – використовується для вимірювання ситуативної тривожності (Спілбергер, Ханін, 1983)

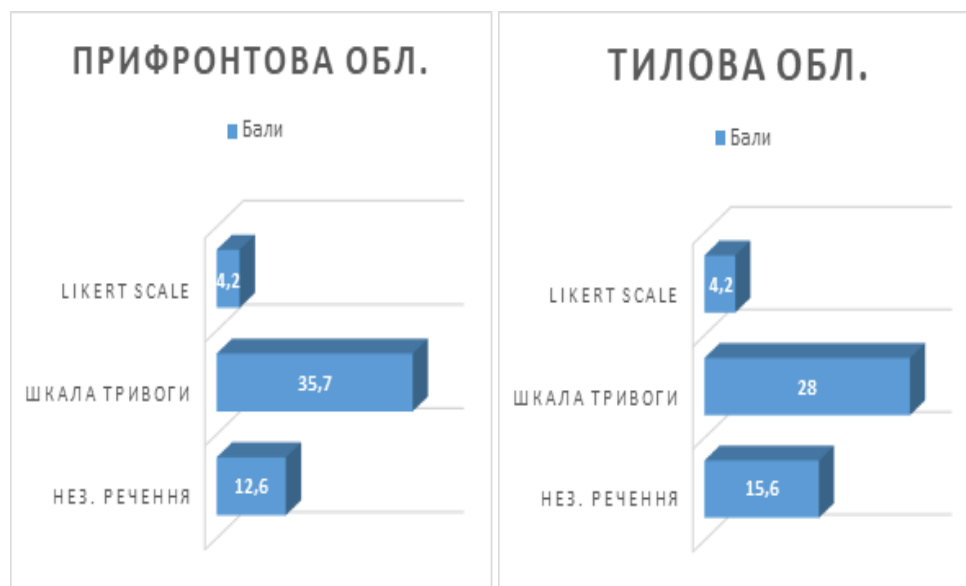
3) Адаптована методика «Незакінчених речень» (Сакса-Леві) – адаптована під дослідження для діагностики психічного стану респондента та більш точного уявлення про сформовані образи військових у сприйнятті громадянського населення (Сакс, Леві, 1954)

Після опитування та аналізу отриманих результатів було виявлено, що показники методики структурованого інтерв'ю Likert Scale підтверджують, що у як в прифронтовій, так і в тилівій області присутнє позитивне ставлення громадянського населення до дій Збройних сил України. Серед вікових груп не було зафіксовано особливої різниці, у кожній віковій групі середнє значення дорівнювалося понад 4,2 бала (показник середнього – 3 бали), що свідчить про високий рівень довіри та співпереживання до збройних сил (графік 1-4). Середнє значення у тилівій області України — 4,27 бала, тоді як у прифронтовій – 4,22. Середнє значення тилівій області перевищує середнє значення прифронтової на ~1,4%, що не є суттєвим.

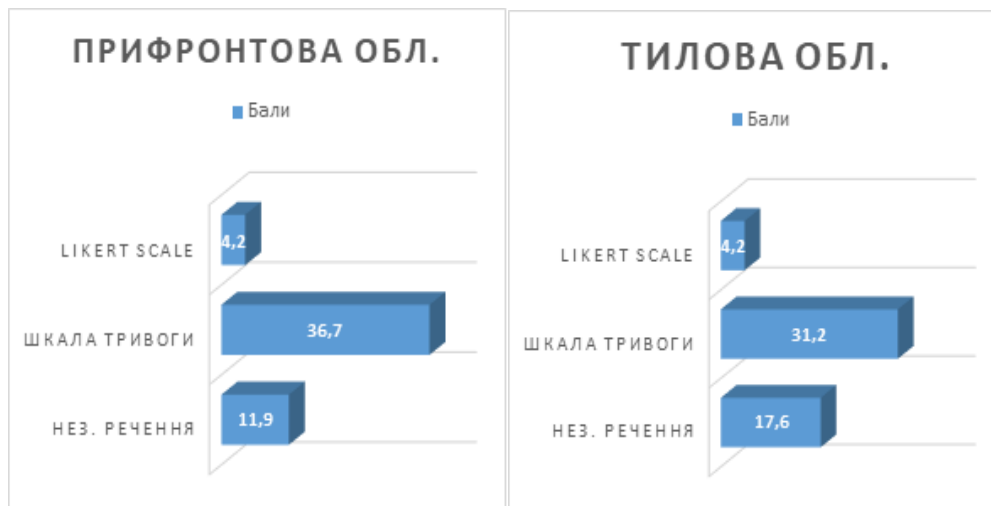
Показники тривоги цивільного населення у тилівій області України досить нижчі, якщо порівнювати з прифронтовою областю. Середнє значення тривоги у тилівій області України всіх 4 вікових груп — 33 бали, тоді як у прифронтовій області середнє значення тривожності 38 балів, що на ~15% вище, ніж у тилівій області України. Тривога в обох областях України (прифронтовій і тилівій області) вкрай виражена для однієї вікової групи — 35-45 років, а саме у 84% (22 респондентів) опитаних незалежно від області України, але результат перебуває в межах помірної тривожності. У віковій

групи 35-45 років тривожність виражена сильніше приблизно на 20%, ніж в інших вікових групах і дорівнює 41 балу в обох областях України (графік 3). Найнижчий середній показник тривожності був у віковій групі 15-25 років, чітко він був виражений у тилівій області України та дорівнював 28 балам. У прифронтовій області він дорівнював 35.5 балів (графік 1).

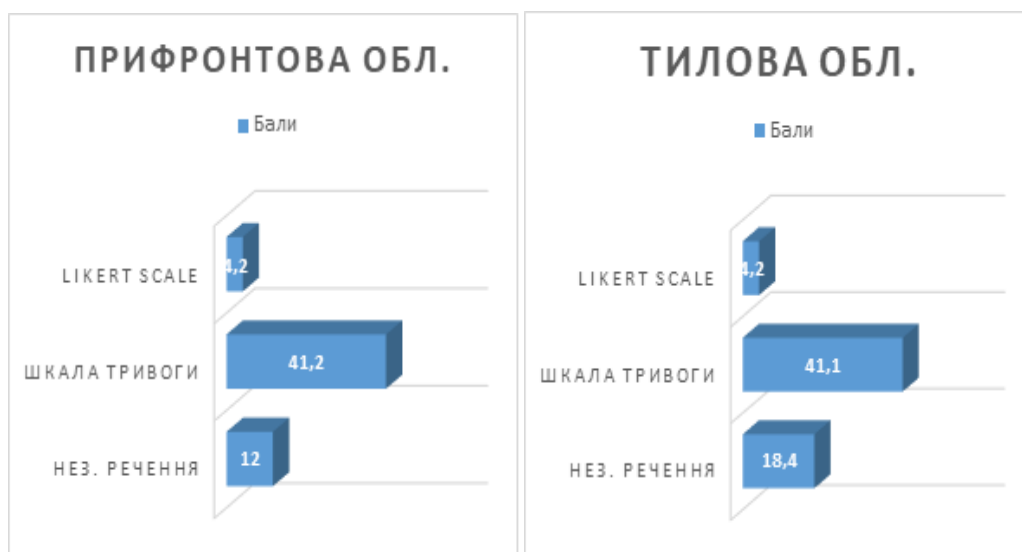
Показники за методикою «Незакінчених речень» свідчать, що у тилівій області України більш характерне уявлення військових «ідеалізовано», більшість респондентів поверхнево описує військовослужбовців, наприклад, як безстрашних героїв, роблячи відносно менший ухил на можливі проблеми чи недоліки. У прифронтовій області найбільш характерне «раціональне» уявлення про військових. Загальне середнє значення методики «Незакінчених речень» у прифронтовій області – 12,32 бала, у тилівій області 17,11 бала (графік 1-4). Середнє значення у тилівій області перевищує значення прифронтової області на ~39%. Останнім етапом дослідження було порівняння результатів вікових груп в різних областях України – порівняння результатів трьох методик.

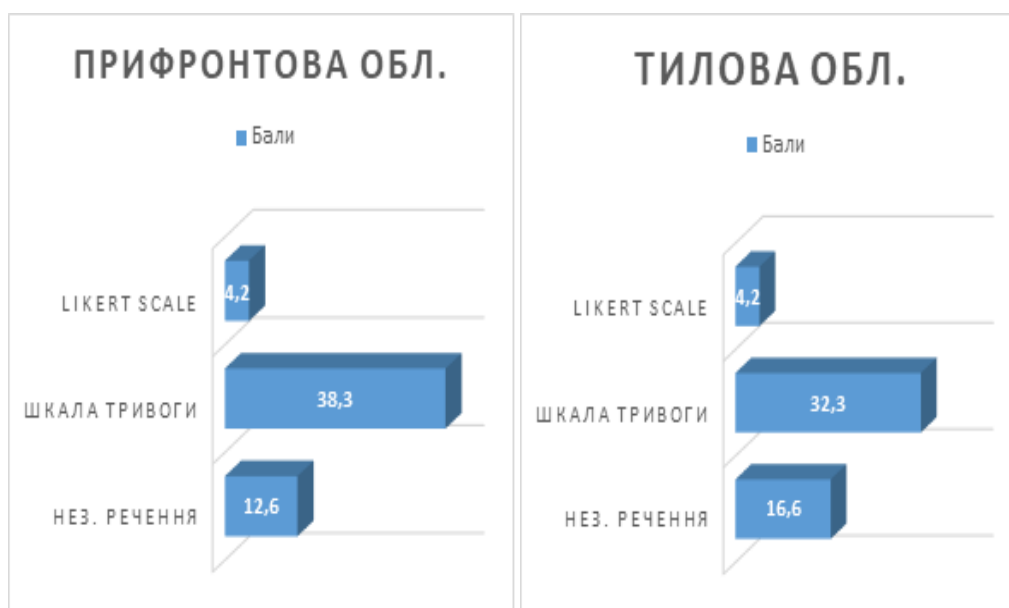
Графік 1. Результати дослідження вікової групи 15-25 років.

Графік 2. Результати дослідження вікової групи 25-35 років.

Графік 3. Результати дослідження вікової групи 35-45 років.

Графік 4. Результати дослідження вікової групи 55-65 років.

Висновки. Отже, різниця під час формування образів в різних областях України дійсно присутня і можна затвердити, що територіальні відмінності дійсно впливають на суб'єктивне формування образу. Однак слід зазначити, що загальні відмінності не мають глобальний вигляд, що свідчить про правильну інтерпретацію та формування образу військовослужбовців в обох областях. В обох містах ці та інші проблеми озвучуються респондентами, але з різною періодичністю. Рівень тривоги більш високий саме в прифронтових містах, і це, як затверджують самі респонденти, пов'язано з дуже короткою дистанцією до лінії зіткнення та звуками активних бойових дій. Тому на основі такого феномену, як підвищена тривожність, можна зробити висновок, що цей чинник має основоположний вплив на формування уявлень цивільного населення про військовослужбовців.

Література:

1. Агаєв Н.А., Дикун В.Г., Чорний В.С. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України / підручник: Частина 1. Бровари, 2020.
2. Вундт В.М. «Out lines of Psychology». Лейпциг, 1897.
3. Лайкерт Р.Д. A Technique for the Measurement of Attitudes. *Archives of Psychology*. Ланкастер, 1932.
4. Сакс Д.М, Леви С.Х. A Test for Measuring Mental Health. *The Journal of Consulting Psychology*. Вашингтон, 1954.
5. Ханін Ю.Л., Спілбергер Ч.Д. State anxiety and athletic performance: An overview. *Journal of Sport Psychology*. Шампейн, 1983.